

Posudek na doktorskou dizertační práci Mgr. Kateřiny Klapilové

**„Vliv orální hormonální antikoncepce na ženskou sexualitu:
evolučně psychologický přístup“**

Oponent: RNDr. Vladimír Blažek, CSc.,

Katedra antropologických a historických věd FF ZČU v Plzni

Obhajovaná práce se skládá ze dvou obsahových částí. Je tvořena především 11 články, z větší části v recenzním řízení k publikování nebo v tisku (včetně prestižního impaktovaného časopisu), z toho u šesti je první autorkou předkladatelka dizertace. První část práce tvoří ucelený přehled ústřední problematiky, tedy vlivu hormonální antikoncepce na sexuální chování především žen. Druhá, tematicky různorodější část shrnuje další 3 autorčiny studie vztahující se k lidské sexualitě z evolučně psychologického pohledu, dále 2 časopisecky publikovaná abstrakta, 1 populárně naučný článek a 1 studii, které s tematikou příliš nesouvisí, byť je zajímavá (Evoluce a morálka). Zásadní pro hodnocení práce Mgr. Klapilové je skutečnost, že se opírá o několik na sebe navazujících výzkumů. Nejedná se tedy pouze o realizaci jednoho, úzce zaměřeného experimentu pro jednorázový účel prokázat v doktorské dizertaci schopnost vědecké práce, ale o postupně budovanou a koncepčně rozvíjenou výzkumnou oblast. O tom svědčí mimo jiné i návrhy na další rozpracování problematiky v podobě možných navazujících výzkumných projektů.

Od šedesátých let minulého století se stala hormonální antikoncepce tak masovou záležitostí, že je až s podivem, že jejím důsledkům v oblasti sexuálního chování a na průběh a kvalitu prožívání partnerského vztahu je věnována hlubší pozornost poměrně krátkou dobu. Podle mého názoru má tato problematika rozsáhlý dopad na celospolečenské jevy. Je tedy na místě věnovat vlivu hormonální antikoncepce na chování žen (a zprostředkovaně i mužů) pozornost, a to jak ze sexuologického, tak psychologického, sociologického či

antropologického hlediska. Evolučně psychologický přístup, který autorka zvolila, je na pomezí uvedených aplikací a současně nabízí vysvětlující interpretace (navíc je logickým důsledkem její odborné geneze s počátkem vzdělání v rámci biologické antropologie na Přírodovědecké fakultě v Praze).

První a hlavní díl dizertační práce zahrnuje jednak přehled problematiky včetně snad úplně vyčerpávajícího zpracování literatury k otázce vlivu hormonální antikoncepce na preference žen vůči znakům atraktivity mužů a k otázce změn oscilací jejich vlastního sexuálního chování a jejich atraktivity vůči mužům. Nivelizující důsledky překrytí regulace sexuálního chování, sexuální signalizace a citlivosti na ně hormonální antikoncepcí byly v práci doloženy vlastními výzkumy. První, který se opíral o sociologicky získaná data, např. ukázal na rozdíl v zaměřenosti sexuálního chování mezi ženami s užíváním nebo bez užívání hormonální antikoncepce. Další samostatný výzkum byl směřován na vliv hormonální antikoncepce na výběr trvalého partnera a na sexuální aktivitu v manželství a spokojenost s ní. Výsledky této studie jsou velmi přínosné pro poznání skutečného současného stavu, přestože potvrdil výzkumné hypotézy poněkud rozporně.

Vstupní souhrn je přesvědčivý a výstižný text, který uvozuje do problematiky a koncipování autorčiných výzkumů. Uvedené výzkumy jsou prezentovány ve studiích zaslaných do renomovaných časopisů. Opírají se o pečlivě zpracovanou metodiku a o relevantní matematicko-statistický aparát. Také získané soubory dat jsou velmi kvalitní (v prvním případě i reprezentativní pro naši populaci). V obou uvedených výzkumech i z nich vyplývajících studiích se odráží kvalitní vědecké zázemí, ze kterého autorka vyšla a které je spojeno jak s pracovištěm školitele prof. Petra Weisse, tak i s působištěm konzultanta doc. Jana Havlíčka. Dle mého očekávání jsem tak v metodologických částech a v popisu a interpretaci výsledků neshledal nic, co bych mohl jakkoliv kritizovat nebo zpochybňovat. Úvod i prezentované studie dokazují, že autorka je připravena na vědeckou práci, že je schopna samostatně formulovat problémy a hypotézy a k nim zvolit adekvátní metodiku výzkumu a zpracování dat.

Druhá část práce doplňuje přehled evolučně psychologického diskurzu ve vztahu k lidské sexualitě. I zde jsou práce opírající se o realizovaný výzkum, jiné jsou spíše přehledem přístupů a názorů. Zajímavé jsou např. práce o žárlivosti a nevěře připravené ve spolupráci s B. Husárovou. V úvodním textu k druhé části celé práce se, podle mého názoru, nepodařilo autorce podat celistvý přesvědčivý náhled – spíše se jedná o mozaiku popisu

uskutečněných výzkumů a zajímavých poznatků a námětů. Nechci tím snižovat význam jednotlivých zařazených studií, ale naopak vyzdvihnout první část dizertace, která by jako kvalitní doktorská práce plně obstála sama o sobě.

K práci jako celku a zvláště k první části mám i přes jinak velmi pozitivní hodnocení několik připomínek:

Domnívám se, že by nebylo na škodu se v úvodu k celé práci zmínit o širším společenském důsledku orální hormonální antikoncepce v rovině emancipace žen v druhé polovině 20. století jejich kontrolou počětí, dále v rovině snižování porodnosti ve vztahu k ekonomické situaci párů a společenské či profesní seberealizace žen samotných včetně vlivu na demografické ukazatele apod.

Domnívám se, že tzv. fenomén skryté ovulace a současně fakt přetrvávající signalizace ovulace u žen nejsou až tak v úplném rozporu. Mohlo by se jednat o jakýsi vyvážený vztah (ve smyslu teorie Maynard-Smithe), aby nebyla fertilitní fáze zdůrazňována příliš a tudíž nevedla ke konfliktům mezi muži a současně aby bylo zabezpečeno optimálně oplodnění (z hlediska výběru geneticky kvalitního vs. rodičovsky ochotného partnera). Skrytá ovulace by tak byla pro člověka specifickou alternativní strategií k dlaším.

V mnoha evolučně psychologických studiích (a částečně to platí o některých formulacích autorky) je přímo nebo nepřímo nabízená biologicky podmíněná interpretace chování, ale mnohdy by bylo srovnatelně možné chápat určité behaviorální odpovědi jako přímý důsledek kognice, aniž by se vždy nutně obojí vylučovalo. Rezervovaný přístup humanitních oborů k evoluční psychologii má možná původ v této rétorice a v dichotomním pojetí vztahu biologických a sociálních determinant.

Po formální stránce nemám k předložené práci žádné připomínky. Grafické uspořádání a úprava vyplývají ze skutečnosti, že se jedná převážně o soubor prací. Jen zcela ojedinělé drobné překlepy jsou ve vztahu k charakteru práce nepodstatnou marginálií.

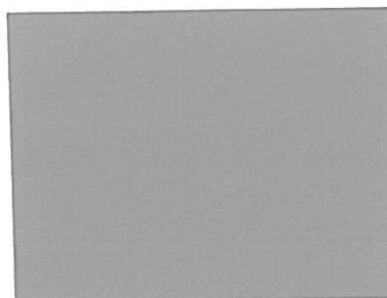
Způsob práce s odbornou literaturou i formulace svědčí o zralosti a zkušenosti autorky. Autorka prokázala skutečně hlubokou znalost světové literatury v dané oblasti.

Celkové hodnocení:

Doktorská dizertační práce Mgr. Kateřiny Klapilové je velmi kvalitní soubor vědeckých studií, kterými autorka jednoznačně prokázala svoji odbornou zdatnost a zralost. Oborové radě doktorského studijního programu Psychologie na 1. Lékařské fakultě UK a komisi pro obhajobu uvedené dizertace doporučuji přijetí s hodnocením

P r o s p ě l a

V Plzni – 10.6.2011

RNDr. Vladimír Blažek, CSc. , oponent
Katedra antropologických a historických věd
Fakulta filozofická ZČU v Plzni